

Daniela Nistor

Orizonturi și frontiere în managementul competențelor

Presa Universitară Clujeană

Daniela Nistor

**Orizonturi și frontiere
în managementul competențelor**

Presa Universitară Clujeană

2016

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Gabriel Albu

Prof. univ. dr. Emil Stan

ISBN 978-606-37-0021-7

© 2016 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro>**

CUPRINS

Lista abrevierilor	5
Lista figurilor	6
Lista tabelelor	8
INTRODUCERE	11
CAPITOLUL 1. Competențe și universul educației	15
1.1. Competența: noțiune sau concept?	15
1.2. Competențe-cheie	31
1.2.1. Competențe-cheie europene	31
1.2.2. Competențe-cheie românești	37
1.3. Competențe de viață: competențe transversale sau caracter crosscurricular al competențelor?	38
1.3.1. Educația prin competențe transversale	38
1.3.2. Caracterul crosscurricular al competențelor-cheie europene	43
1.4. Competențe și competența didactică	49
1.5. Competențe și	64
1.5.1. Competențe, cunoștințe, curriculum	64
1.5.2. Competențe și competențe școlare	69
1.5.3. Competențe și evaluare didactică	75
1.6. Concluzii	82
CAPITOLUL 2. Metodologia cercetării	84
2.1. Identificarea problemei de cercetare	84
2.2. Scopul și obiectivele cercetării	86
2.3. Ipotezele cercetării	86
2.4. Designul cercetării	87
2.4.1. Variabile	87
2.4.2. Eșantioane	90
2.4.3. Metodologia cercetării	99
2.4.4. Analiza statistică a datelor: teste, coeficienți și indicatori statistici	103
2.4.5. Validitatea	110
2.4.6. Erori	111
2.4.7. Limitele cercetării	115
2.5. Matricea proiectului de cercetare	115
2.6. Calendarul proiectului de cercetare	117
CAPITOLUL 3. Prelucrarea rezultatelor cercetării. Analize, interpretări, comentarii	119
3.1 Etapa de pretestare	119
3.1.1. Interviu de tip focus-grup	119
3.1.2. Rezultatele interviului de tip focus-grup și interpretarea acestora	121
3.1.3. Raport	135

3.2. Chestionar cadre didactice	138
3.3. Chestionar 1_elevi	156
3.4. Chestionar 2_elevi	176
3.5. Concluzii	246
CAPITOLUL 4. Reconsiderări conceptuale și propuneri	251
4.1. Potențialul unei competențe	251
4.2. Programă de opțional	253
BIBLIOGRAFIE	262
ANEXE	271
1.1. Competențe-cheie europene	271
1.2. Compatibilizarea între ariile curriculare și competențele-cheie europene în învățământul liceal din România	277
1.3. Competențe generice	278
1.4. Competențe transversale	280
1.5. Competențe CNFPA (2001)	287
1.6. Exemple din programele școlare de liceu din România, în vigoare în anul școlar 2014–2015	288
1.7. Atestat de expert în evaluarea competențelor	293
3.1. Ghid de interviu de tip focus-grup pentru elevi	294
3.2. Chestionar cadre didactice	295
3.3. Chestionar 1_elevi	297
3.4. Chestionar 2_elevi	299

INTRODUCERE

„Există câteva lucruri care nu pot fi învățate repede, și timpul, adică singura noastră avere, trebuie risipit din plin ca plată pentru însușirea lor. Sunt lucrurile cele mai simple cu putință, și cum pentru a le afla e nevoie de o viață întreagă, stropul de noutate pe care fiecare om îl culege pe lume e foarte costisitor și-i unica moștenire ce-o lasă după sine.”

Ernest Hemingway

De ce orizonturi? Privirea minții, îndreptată către viitor prin prisma trecutului și prezentului, caută noi oportunități, noi căi de gândire și acțiune. De ce frontiere? Este o încercare continuă de a găsi și împlini propriul eu într-o societate a cunoașterii aflată în permanentă schimbare. Ceea ce știm sau dorim să știm este orizontul de astăzi și frontiera de mâine și de noi depinde dacă o transformăm sau nu în limita propriului eu. Trecerea noastră dincolo de ea se definește ca o provocare aducătoare de noi orizonturi și noi frontiere.

Organizația școlară, ca sistem socio-uman complex, a început să conștientizeze, cel puțin la nivelul comportamentelor individuale ale membrilor ei, relațiile dintre scopuri, mijloace și rezultate, dintre organizație și mediul extern. Se încearcă să se interpreteze și să se înțeleagă corect semnalele primite de la factorii din interiorul și din afara sistemului de învățământ, să se identifice oportunitățile și amenințările posibile, tendințele și forțele ce acționează în lumea furnizorilor de educație, să se ia decizii care să împiedice deteriorarea performanțelor, să se creeze un climat optim integrării tinerilor într-o societate a competențelor, a valorilor, a gândirii critice și creative. S-au încercat diferite transformări în sistemul educației, nu toate benefice, uneori marcând incompatibilități între experiențe, standarde și exigențe. Schimbările propuse nu au fost în totalitate rezultatul experiențelor anterioare și, prin incoerența lor, au bulversat procesul instructiv-educativ. S-a conturat o nouă viziune despre rolul și rostul școlii într-un univers al întrebărilor și confruntărilor, cu o dinamică permanentă a normelor și valorilor spațiului educației. Crearea și dezvoltarea unui învățământ al competențelor este un proces continuu, de lungă durată, care presupune implicarea și colaborarea mai multor factori (școală, familie, comunitate locală, mediu de afaceri, mass-media etc.). În ce măsură acești factori conștientizează rolul lor, doresc să participe în diferite etape ale procesului, își asumă rezultatele obținute, contribuind la optimizarea lui, este o întrebare deschisă, adresată tuturor.

Cercetarea focalizează o perspectivă globală asupra managementului competențelor elevului din ciclul superior al liceului care pleacă de la premiza că formarea și dezvoltarea competențelor este un proces continuu, dinamic, cu o structură configurată vertical și orizontal, al cărui management tinde să treacă de la cadrul didactic la elev. Cercetările anterioare în domeniu, din literatura română

de specialitate, se concentrează asupra anumitor aspecte ale termenului *competență*, majoritatea vizând cadrele didactice, prin programe de studii universitare, prin programe de formare continuă etc. Dacă s-a dorit o evaluare a impactului programelor asupra profesorilor, actuali sau în devenire, nu aceeași abordare a avut-o influența acestora asupra rezultatelor elevilor, în special prin prisma competențelor transversale. Programele propuse pentru învățământul liceal, cu excepția celor vizând unele discipline tehnice, sunt construite în jurul unei structuri multidimensionale de competențe generale și specifice al căror caracter transversal este considerat, de cele mai multe ori, implicit. Nu întotdeauna ceea ce este implicit are un suport real și nu întotdeauna ceea ce este explicit este pus în practică. Nu întotdeauna teoria se reflectă în practică, după cum nu întotdeauna practica validează teoria. Scopul cercetării este stabilirea suportului teoretico-metodologic al dezvoltării competențelor transversale în sistemul de învățământ liceal din România, identificarea și analiza percepției elevilor din ciclul superior al liceului referitor la importanța competențelor transversale, propunerea unui model de promovare a acestor competențe care să îmbunătățească rezultatele activității instructiv-educative și să permită o integrare a tinerilor în spațiul socio-economic. Obiectivele propuse pentru atingerea scopului cercetării cuprind, pe lângă aspecte teoretice și practice ale noțiunii de competență, analiza percepției elevilor asupra formării și dezvoltării competențelor transversale pe parcursul anilor de liceu și, legat de acestea, asupra activităților instructiv-educative desfășurate în școală, precum și investigarea opiniei cadrelor didactice asupra programelor de formare continuă la care au participat în perioada 2007–2013, dar și asupra competențelor elevilor, necesare și frecvent utilizate de către aceștia. Ipoteza cercetării privitor la cadrele didactice este aceea conform căreia participarea acestora la programele de formare continuă este o condiție necesară, dar nu și suficientă, pentru formarea și dezvoltarea competențelor, respectiv competențelor transversale, ale elevilor. Ipotezele de lucru cu privire la elevii din ciclul superior al liceului se focalizează asupra atitudinii adolescenților față de formarea și dezvoltarea competențelor, a competențelor transversale, variația acesteia în funcție de profil/specializare, mediu de rezidență, gen.

De asemenea, prezumăm existența unei corelații pozitive între proiectele care implică resurse și cunoștințe din domenii diferite, create și promovate de către elevii din liceele tehnologice și competențele lor transversale.

Capitolul 1 al lucrării, intitulat *Competențe și universul educației*, prezintă abordări teoretice ale competenței vizând definiția și structura acesteia, tipuri de competențe, competența didactică și competențe școlare, evaluarea și validarea competențelor școlare în literatura de specialitate și în documentele oficiale, în spațiul anglosaxon și cel francofon, accentuând faptul că opiniile exprimate pot avea sfere de aplicabilitate diferite în timp și spațiu, dincolo de convergența sau divergența lor. Accepțiunile și interpretările date de autori precum N. Chomsky, M. Crahay, J.M. De Ketele, L. Ellison, F.M. Gerard, Ph. Jonaert, G. Le Boterf, F. M. Legendre, C. Lévy-Leboyen, L. Paquay, G. Paquette, Ph. Perrenoud, B. Rey, X. Roegiers etc. se adaugă celor oferite de literatura română de specialitate, dintre care amintim pe cele propuse de către C. Bârzea, M. Bocoș, I. Cerghit, L. Ciolan, M.E. Dulamă, M. Manolescu, I. Neacșu, I. Negreț-Dobridor, E. Păun, D. Potolea și alții. Plecând de la realitatea că o competență nu se învață, se (re)construiește, subliniem intenția declarată a școlii de a o dezvolta integral, intenție realizată în mică măsură, o realitate care se vrea depășită. Curriculumul din

Învățământul liceal din România este dezvoltat în jurul axei formate din competențele-cheie europene prin promovarea de competențe generale și specifice al căror caracter crosscurricular este, în majoritatea cazurilor, implicit. Caracterul transversal este studiat secvențial, aleator, pe baza rezultatelor obținute de către elevi la teste naționale și internaționale. Concluziile acestui capitol focalizează ideea inexistenței unei abordări unitare a termenului de competență, ceea ce determină imposibilitatea actuală de a-l promova ca fiind un concept, precum și a elementelor componente, relativ acceptate la nivelul comunității științifice.

Capitolul 2, *Metodologia cercetării*, prezintă principalele caracteristici ale cercetării, scopul, obiectivele și ipotezele acesteia, variabilele care intervin în demersul investigativ. Construcția eșanțioanelor a implicat utilizarea de procedee de eșantionare (ne)aleatoare, prin raportarea caracteristicilor lor la stratificarea populației cadrelor didactice, respectiv elevilor, din unitățile de învățământ tehnologic din județul Prahova, conform unor criterii prestabilite. Metodologia cercetării cuprinde metodele, tehnicile, instrumentele utilizate pentru a colecta, a structura, a analiza, a interpreta, a evalua, a sintetiza informații în concordanță cu scopul și obiectivele cercetării și ipotezele asociate. Colectarea datelor a implicat metode descriptive, centrate pe colaborarea persoanei, și procedee inferențiale. Analiza de nevoi este realizată prin intermediul unui interviu de tip focus-grup, informațiile ulterioare obținându-se prin aplicarea a trei chestionare în perioada martie 2013-decembrie 2014, unul pentru cadre didactice și două pentru elevi. Pentru prelucrarea primară și secundară a datelor înregistrate se folosesc indicatori din analiza (uni)bivariată a datelor statistice, metode grafice și teste statistice, metode și tehnici descriptive și inferențiale, prin intermediul programelor informatice Excel (Microsoft Office 2007), SPSS 14.0 și G*Power 3.1. Sunt prezentate principalele rezultate teoretice din literatura de specialitate, utilizate în această etapă a cercetării, precum și reperele avute în vedere pentru gestionarea erorilor. Limitele identificate pe parcursul cercetării, matricea proiectului de cercetare și diagrama Gantt a derulării activităților completează acest capitol.

Capitolul 3, *Prelucrarea rezultatelor cercetării. Analize, interpretări, comentarii*, conține rezultatele obținute prin studiul formei distribuției curbelor asociate variabilelor dependente, prin aplicarea de teste (ne)parametrice informațiilor înregistrate în fiecare etapă a cercetării, interpretări și comentarii privind acceptarea ipotezelor asumate, similitudinile și contradicțiile identificate, corelațiile și eventuale viitoare asocieri. Concluziile acestui capitol pleacă de la necesitatea unei perspective globale asupra managementului competențelor transversale ale elevilor și o proiectează pe patru dimensiuni care vizează tema abordată în lucrare. Astfel, complexitatea investigației, rezultatele obținute ca urmare a aplicării instrumentelor de cercetare și prelucrării informațiilor înregistrate determină argumentarea rezultatelor obținute și configurarea unor noi direcții de cercetare prin promovarea unei culturi a competențelor în organizațiile școlare. Este o proiecție a unei realități într-o continuă transformare, pe care o percepem ca structură multiformă a unei educații a schimbărilor și provocărilor.

Capitolul 4, *Reconsiderări conceptuale și propuneri*, sintetizează propunerile formulate în urma concluziilor. Se introduce termenul de potențial al unei competențe, respectiv derivatele lui, prin formularea definițiilor și caracteristicilor acestora. De asemenea, se propune un opțional integrat pentru clasa a XII-a, care promovează abordarea crosscurriculară a unor teme care valorizează cunoștințe din toate disciplinele studiate pe parcursul anilor de liceu și care este gândit ca o structură

construită în jurul a cinci competențe transversale. Se dorește promovarea unui astfel de opțional pentru ciclul superior al liceului, indiferent de filieră, profil, specializare sau domeniu de calificare și transformarea acestuia în curs cu statut obligatoriu.

Educația este o retrospectivă a răspunsurilor noastre, generatoare de noi întrebări. A accepta schimbările este o realitate a zilelor noastre, iar a acționa în spiritul lor este o necesitate. A gândi liber este adevărata schimbare pentru educație. Schimbările sunt provocări pe care le acceptăm sau nu, acestea putând determina transformări profunde pe plan individual sau colectiv. Dimensiunile în timp și în spațiu pe care le (re)construiesc schimbările se contopesc cu propriul nostru sistem de valori.

ISBN: 978-606-37-0021-7